

De bruine wormkruidkokermot, *Coleophora bornicensis* (Lepidoptera: Coleophoridae), nieuw voor de Nederlandse fauna

Arnold E.P. Schreurs
Martien Stiphout
Frans Groenen

TREFWOORDEN

Faunistiek, microlepidoptera, provincie Limburg

Entomologische Berichten 73 (5): 197-199

In de omgeving van Vlodrop-Station (provincie Limburg) zijn door de eerste en tweede auteur in 2011 twee exemplaren van de bruine wormkruidkokermot, *Coleophora bornicensis*, verzameld. De soort wordt hier als nieuw voor de Nederlandse fauna gemeld. Verder wordt kort de biologie en verspreiding in Nederland en aangrenzende gebieden besproken.

Inleiding

Rudi Seliger, een bevriende amateurentomoloog, vertelde dat hij in de omgeving van zijn woonplaats Schwalmatal (Duitsland) veel zakjes gevonden had van de bruine wormkruidkokermot, *Coleophora bornicensis* (Fuchs) (figuur 1), op boerenwormkruid (*Tanacetum vulgare*). De vindplaats ligt op ongeveer tien kilometer afstand van Nationaal Park de Meinweg ter hoogte van Herkenbosch (Li). Door de geringe afstand van de Nederlandse grens, is de eerste auteur aan onze zijde van de grens in juli 2011 in de omgeving van Vlodrop-Station gaan slepen in vegetatie van boerenwormkruid. Het lukte hem op deze wijze twee wormkruidkokermotten te verzamelen. In de herfst van 2011 zijn de eerste en tweede auteur in de omgeving van Herkenbosch kokers gaan zoeken. Het resultaat overtrof elke verwachting: bijna overal waar boerenwormkruid groeide vonden ze wel enkele kokers. Later werden kokers van deze soort ook ongeveer tien km westelijker gevonden, in de omgeving van Posterholt.

Uiterlijk

Coleophora bornicensis heeft bruin gekleurde voorvleugels met enkele witachtige lijntjes. De motjes zijn op uiterlijk moeilijk te onderscheiden van de duizendbladkokermot, *C. argentula* (Stephens) (figuur 2) en de wormkruidkokermot, *C. tanaceti* (Mühlig) (figuur 3); twee soorten die in dezelfde biotoop voorkomen. Verscheidene exemplaren van *C. argentula* en *C. tanaceti* zijn van *C. bornicensis* te onderscheiden door de aanwezigheid van zwarte stippen op de voorvleugels en de prominenter aanwezige witte lijnen.

Voor een betrouwbare determinatie is dissectie van de genitaliën nodig. De genitaliën van *C. bornicensis* zijn beschreven en afgebeeld in Balldizzone (1991), die van *C. argentula* en *C. tanaceti* in Patzak (1974).

Levenswijze

De levenswijze van de rups van *C. bornicensis* verschilt van de twee bovengenoemde soorten. De rupsen van *C. bornicensis*

leven boven op de uitgebloeide bloemhoofden van boerenwormkruid, waar ze van de zaden vreten (figuur 4). Vaak bevinden zich meerdere rupsen op een bloemhoofd en zijn goed waar te nemen doordat de kokers boven de bloemhoofdjes uitsteken. Tot nu toe zijn alle rupsen in september en oktober waargenomen op vrijstaande planten in wegbermen (figuur 5). De beste manier om de rupsen waar te nemen, is door de uitgebloeide bloemhoofden van de waardplant af te zoeken. De rupsen van *C. tanaceti* leven in de bloemhoofdjes en worden zelden waargenomen. De rupsen van *C. argentula* leven op de bloemhoofden van duizendblad (*Achillea millefolium*) en wilde bertram (*A. ptarmica*). Het verschil in leefwijze van de rupsen is een betrouwbare manier om de soorten onderling te scheiden in het veld.

Coleophora bornicensis vliegt in juli en augustus, in dezelfde periode als *C. argentula*. De vliegperiode van *C. tanaceti* is van mei tot en met juni. De waardplanten van beide soorten komen algemeen in wegbermen voor. De vlinders van deze beide soorten komen dan ook vaak door elkaar voor.

Verspreiding

In Nederland is de soort in 2011 door Arnold Schreurs en Martien Stiphout voor het eerst gevonden te Vlodrop-Station, provincie Limburg. De rupsen zijn daarna in september 2012 in het gehele Meinweggebied, gelegen in de gemeente Herkenbosch, waargenomen. Verder hebben we ze gevonden in Posterholt-Holst op de voedselplanten van de rups die in de wegbermen groeien.

Op 29 september 2012 heeft Frans Groenen rupsen verzameld op bloemhoofdjes van boerenwormkruid te Stramproy. De planten groeiden in een vergelijkbare biotoop als in Vlodrop, in de wegbermen en in de schaduw van bomen. De soort lijkt zich dus verder in Nederland uit te breiden.

Uit Duitsland is de soort bekend van de typelocatie Bornich en een paar andere plaatsen aan de Rijn, in de omgeving van de Lorelei bij Koblenz, het Saarland en het Duits-Nederlandse grensgebied ter hoogte van Roermond en Schwalmatal am Radersberg.

1. *Coleophora bornicensis*, imago.
Foto: F. Groenen
1. *Coleophora bornicensis*, adult.

2. *Coleophora argentula*, imago.
Foto: F. Groenen
2. *Coleophora argentula*, adult.

3. *Coleophora tanacetii*, imago.
Foto: F. Groenen
3. *Coleophora tanacetii*, adult.

4. Koker van *C. bornicensis* op een bloemhoofdje van Boerenwormkruid. Foto: F. Groenen
4. Case of *C. bornicensis* on a flowerhead of Tansy.

5. Biotoop van *C. bornicensis* te Posterholt, Limburg. Foto: A. Schreurs
5. Biotope of *C. bornicensis* at Posterholt, Limburg.

Dankwoord

Dit artikel kwam tot stand dank zij de hulp van Rudi Seliger (Schwalmtal, Duitsland), Frans Cupedo (Geulle) en Hugo van der Wolf (Nuenen, Nederland).

Literatuur

Baldizzone G 1991. Contribuzioni alla conoscenza dei Coleophoridae. LXIV. *Coleophora bornicensis* Fuchs, 1886. Bolletino del Museo Regionali di Scienze Naturali di Torino 9: 307-312.
Biesenbaum W & Van der Wolf HW 1999. Die Lepidopterenfauna der Rheinlande und Westfalens, Band 7. Familie Coleophoridae Hübner [1825]. Arbeitsgemeinschaft

rheinisch-westfälischer Lepidopterologen.
Fuchs A 1886. Microlepidopteren des unteren Rheingau's, nebst einer allgemeinen topographisch-lepidopterologischen Einteilung. Entomologische Zeitung (Stettin) 47: 39-83.
Seliger R 2012. Neue und bemerkungswerte Arten aus der Gattung *Coleophora* in unserem Arbeitsgebiet (Lep. Coleophoridae). Melanargia 24 (2): 75-78.

Patzak H 1974. Beiträge zur Insektenfauna der DDR: Lepidoptera – Coleophoridae. Beitrag zur Entomologie 24: 153-278.
Van der Wolf HW 1993. Die Coleophoridenfauna des Mittelrheingebietes. Verhandlungen Westdeutscher Entomologentag 1992: 221-224.

Geaccepteerd: 5 juli 2013

Summary

The casebearing moth *Coleophora bornicensis* (Lepidoptera: Coleophoridae) new for the Dutch fauna

In 2011, cases of *Coleophora bornicensis* were collected by searching the flowerheads of the foodplant *Tanacetum vulgare* growing at roadsides at two locations in the province of Limburg. A third record was done in 2012, also in Limburg. The species is reported here as new for the Dutch fauna. Details on its biology and distribution are presented.

Arnold Schreurs
Conventuelenstraat 3
6467 AT Kerkrade
aepschreurs@hetnet.nl

Martien Stiphout
Christinalaan 48
6061 CZ Posterholt

Frans Groenen
Dorpstraat 171
5575 AG Luyksgestel